

Alkohol- och drogpolitiskt program Härnösands kommun

2010-2013

Härnösands
kommun

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	4
2. Organisation för revidering av programmet	5
2.1 Politisk styrgrupp för programarbetet	5
2.2 Arbetsgrupp	5
3. Alkohol- och narkotikapolitisk handlingsplan för Europa	6
3.1 Allmänt om utvecklingen i Sverige	6
3.2 Nationella handlingsplaner	6
4. Styrande dokument och lagstiftning	8
4.1 WHO:s Europa mål till 2015	8
4.2 Nationella alkohol- och narkotikaplaner (Prop. 2005/06:30)	8
4.2.1 Alkohollagen (1994:1738)	8
4.2.2 Tobakslagen (1993:581)	8
4.2.3 Lag om detaljhandel med nikotinläkemedel (2007:1455)	8
4.2.4 Narkotikastrafflagen (1968:64)	8
4.2.5 Socialtjänstlagen (2001:453)	8
4.2.6 Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)	9
4.2.7 Folkhälsopolitiskt program 2007-2011 i Härnösands Kommun	9
4.2.8 Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)	9
5. Alkohol och drogförebyggande arbete	9
6. Risk och skyddsfaktorer	10
6.1 Riskfaktorer	10
6.2 Skyddsfaktorer	10
7. Aktuell situation i Härnösand kommun	11
7.1 Droger	11
7.1.1 Alkoholkonsumtion	11
7.1.2 Tillgänglighet	12
7.1.3 Tobaksbruk	12
7.1.4 Narkotika	12
7.1.5 Dopning	13

7.2 Drogvaneundersökningar	13
7.3 Brottslighet	14
7.4 Riskbruk och riskgrupper	14
7.5 Droger i trafiken	15
7.6 Viktiga arenor för förebyggande insatser	16
7.6.1 Skolan	16
7.6.2 Föräldrastöd och attitydpåverkan	16
7.6.3 Familjecentralen	17
7.6.4 Lokala Brå	17
7.6.5 Föreningslivet	17
7.6.6 Fritidsverksamhet	17
7.6.7 Arbetsplatsen	17
8. Mål för alkohol och drogpolitiskt arbete i Härnösand	18
8.1 Huvudmål	18
8.2 Viktiga delmål	18
8.3 Strategier för att nå målen	18
9. Definitioner och förklaringar	19
10. Lokala handlingsplaner	21
10.1 Implementering	21
10.2 Uppföljning och utvärdering	21
11. Referenser	22
11.1 Tryckta källor	22
11.2 Digitala källor	23
Handlingsplaner	Bilaga 1

1. Inledning och bakgrund

Härnösands kommun antog i kommunfullmäktige 1998 ett alkohol- och drogpolitiskt program. Programmet har sedan dess inte reviderats. Med anledning av detta beslutade kommunstyrelsen oktober 2008 att söka utvecklingsmedel hos Länsstyrelsen för att tillskapa en tjänst som folkhälsosamordnare i kommunen med ansvar för revidering av alkohol- och drogpolitiska programmet. Samordnaren har också ett ansvar att revidera riktlinjerna för serveringstillstånd samt att förstärka samordningen och skapa varaktiga strukturer för förebyggande insatser med fokus på barns och ungdomars hälsa.

Syftet med ett alkohol- och drogpolitiskt program är att stärka en god folkhälsa som innebär livskvalitet för medborgarna och minskade ekonomiska kostnader för samhället. Det alkohol- och drogpolitiska programmet uttrycker kommunens samlade syn på alkohol och drogförebyggande arbete och är vägledande för samtliga nämnder.

Programmet baseras på kunskap om förebyggande, tidiga och sena insatser. Fokus ligger på förebyggande insatser, det vill säga insatser som sker innan ett skadligt missbruk eller oönskade skador inträffar. Barn och ungdomar är prioriterade målgrupper i Härnösands alkohol- och drogpolitiska program samt vuxnas ansvar och föräldrarollen. Vuxna är viktiga gränssättare och förebilder för ungdomarna.

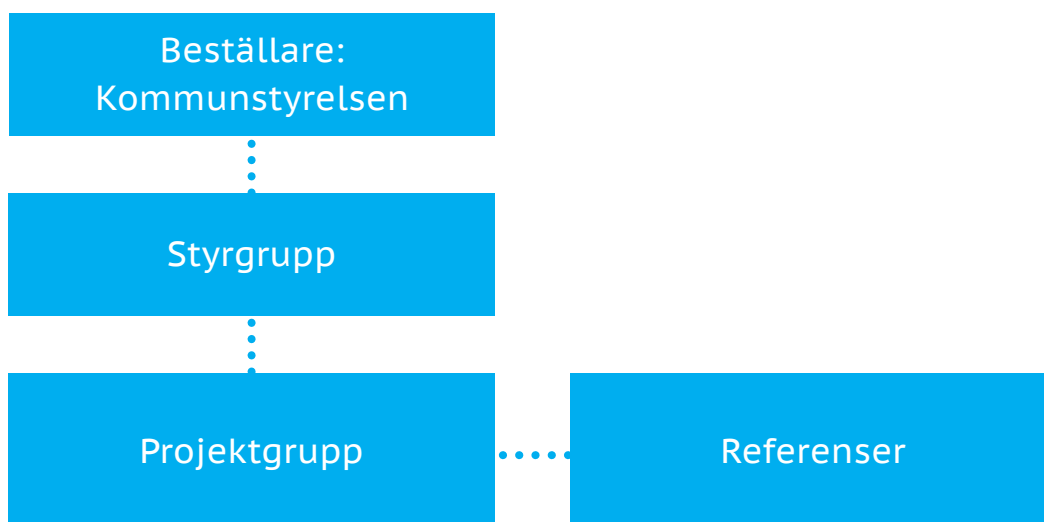
De strategier och insatser som anges i programmet rör främst kommunal verksamhet, men visar också på vikten av att det finns samverkan i det förebyggande arbetet. Kommunen kan inte ensam nå framgång i arbetet, men tillsammans med en rad viktiga samarbetspartners kan målen uppnås.

Detta alkohol och drogpolitiska program ersätter programmet från 1998 och antogs av kommunfullmäktige 25 januari 2010

2. Organisation för revidering av programmet

Revidering av alkohol- och drogpolitiska programmet för Härnösands kommun har utarbetats på uppdrag av kommunstyrelsen och är ett uttryck för den politiska viljeriktningen i kommunens folkhälsoarbete avseende alkohol och droger.

Arbetet med revidering av programmet har under år 2009 skett i form av gemensamma träffar för styr- och arbetsgrupp samt ett seminarium med syfte att starta ett framgångsrikt förebyggande alkohol- och drog arbete i kommunen.

2.1 Politisk styrgrupp för programarbetet

Anders Gäfvert	Kommunstyrelsen	Ersättare	Sigbritt Ahl
Ingrid Flodin	Skolnämnden	Ersättare	Maud Byqvist
Lillemor Andersson	Samhällsnämnden	Ersättare	Amanda Lind
Erica Sahlin	Arbetslivsnämnden	Ersättare	Gunnar Wisèn
Ann-Christine Myrgren	Socialnämnden	Ersättare	Jessica Gahlin Björk

2.2 Arbetsgrupp

Karin Erlander	Samordnare	Utvecklingsenheten
Lars Forsberg	Individ och omsorg	Socialförvaltningen
Ali Ahlirof	Alkoholhandläggare	Socialförvaltningen
Anette Gustafsson	Ungdomssamordnare	Samhällsförvaltningen
Pia Sandström	Kurator	Skolförvaltningen
Lena Högberg	Samordnare	Arbetslivsförvaltningen
Jan Ericsson	Polisinspektör	Polisen

3. Alkohol- och narkotikapolitisk handlingsplan för Europa

Inom EU beräknas närmare 200 000 människor att dö varje år av för hög alkoholkonsumtion. I åldersgruppen 15-29 år är alkohol inblandat i vart fjärde dödsfall bland män och i vart tionde dödsfall bland kvinnorna. Alkohol beräknas ligga bakom 25 procent av alla trafikolyckor inom EU.

Sverige har sedan flera år tillbaka haft en framträdande roll inom alkohol, narkotika och tobaksområdena på EU och WHO-nivå och varit drivande i arbetet att ta fram EU:s första sektorsövergripande alkoholstrategi som antogs av EU kommissionen år 2006. EU:s alkoholstrategi syftar till att stötta medlemsländerna i arbetet med att minska de alkoholrelaterade skadorna¹. Strategin lyfter fram fem områden:

- Skydda ungdomar, barn och ofödda barn.
- Minska alkoholrelaterade trafikolyckor.
- Förebygga alkoholrelaterade problem bland vuxna och minska de negativa effekterna på arbetsplatserna.
- Information, utbildning och ökat medvetande om alkoholens konsekvenser.
- Utveckla en gemensam kunskapsbas på EU-nivå.

Dessa områden ligger i linje med den svenska nationella alkoholhandlingsplanen för perioden 2006-2010. Europeiska rådet antog sin första narkotikaplan år 1990. Flera uppföljningar har sedan genomförts och den senaste gäller för perioden 2005-2012.²

3.1 Allmänt om utvecklingen i Sverige

Den totala alkoholkonsumtionen skattades 2008 till 9,6 liter ren alkohol per invånare som är 15 år och äldre (hela riket). Berusningsdrickandet minskar bland de riktigt unga (årskurs 9), i synnerhet bland pojkar men utvecklingen bland flickors drickande är alltjämt oroande. Drogvaneundersökningar i årskurs 9 visar att flickor vid fler tillfällen än pojkar dricker alkohol motsvarande en hel flaska vin vid flera tillfällen per månad.³ Riskkonsumtionen är störst bland män i åldern 16-29 år.

Den alkoholrelaterade dödligheten har varit tämligen konstant under längre tid.

Missbruket av narkotika förefaller vara relativt stabilt, trots ett ökat utbud och lägre priser. Andelen unga som provat narkotika har minskat medan antalet kända missbrukare år 2008 är oförändrat jämfört med föregående år. Det har dock skett en ökning av antalet narkotikarelaterade dödsfall. Missbruket av vissa nya preparat bland unga, däribland GHB och så kallade nät droger har ökat. Män mellan 16-29 år är i procent räknat den största gruppen som använt narkotika under det senaste året (2008).

Andelen vuxna daglig rökare har mer än halverats under de senaste decennierna men fortfarande finns det ca en miljon daglig-rökare i Sverige. Snusning är unikt för Sverige i en internationell jämförelse. I undersökningar år 2007 var det 19 procent av männen och 4 procent av kvinnorna som snusade dagligen.⁴

3.2 Nationella handlingsplaner

Regeringen presenterade 2005 Nationella alkohol- och narkotikahandlingsplaner (2005/06:30) och syftet var att ange inriktningen för hur en förstärkning av samhällets insatser under åren 2006-2010 ska genomföras, samt hur insatserna ska följas upp.

I handlingsplanen för att förebygga alkoholskador pekas det förebyggande arbetet på lokal nivå ut som det viktigaste. Målet är att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar.

Strategin för att nå målet är att sänka den totala alkoholkonsumtionen samt förhindra att människor hamnar i ett riskbruk särskilt bland ungdomar och unga vuxna. Dessutom ska man arbeta för att alkohol inte ska förekomma alls i vissa miljöer eller under vissa perioder i livet.

¹ Rättsligt vilar strategin på artikel 152 i EG-fördraget som säger att unionen har skyldigheter att ta itu med folkhälsoproblem, som t ex riskfylld och skadlig alkoholkonsumtion, genom att komplettera de nationella åtgärderna på området.

² Regeringens åtgärdsprogram för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaks politik (2009) Fri från missbruk

³ Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning (CAN)

⁴ Regeringens åtgärdsprogram för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobaks politik (2009) Fri från missbruk

Foto: Andreas Jonsson Planck

Särskilt prioriterade delmål ska vara att:

- Åstadkomma en alkoholfri uppväxt.
- Skjuta upp alkoholdebuten.
- Minska berusningsdrickandet.
- Åstadkomma alkoholfria miljöer.
- Bekämpa den illegala alkoholhanteringen.
- Ingen alkohol ska förekomma i trafiken, i arbetslivet eller under graviditeten.

I den nationella handlingsplanen mot narkotika är visionen ett narkotikafritt samhälle. För att uppnå detta baseras insatserna både på att minska efterfrågan och begränsa tillgången på narkotika.

Målet för verksamheterna är att:

- Minska nyrekrytering till missbruk.
- Förmå fler missbrukare att upphöra med sitt missbruk.
- Minska tillgången på narkotika.

Fokus i det narkotikaförebyggande arbetet riktas på polisiära insatser mot narkotikabrottslighet, vård och behandling av missbruk, det lokala förebyggande arbetet samt opinionsbildning både på nationell och lokal nivå. Det övergripande målet för regeringens dopningspolitik (Prop. 2002/03:145) är:

- All idrottsverksamhet, så väl den som organiseras av Riksidrottsförbundet som övrig verksamhet ska vara fri från dopning.

Det övergripande målet för regeringens tobakspolitik är att minska tobaksbruket (Prop. 2002/03:35).

Dessa etappmål har angivits:

- En tobaksfri livsstart från år 2014.
- En halvering till år 2014 av antalet ungdomar under 18 år som börjar röka eller snusa.
- En halvering till år 2014 av andelen rökare bland de grupper som röker mest.
- Ingen ska utan eget val utsättas för rök i sin omgivning.

4. Styrande dokument och lagstiftning

Lagstiftning är grunden för ett förebyggande arbete.

4.1 WHO:s Europa mål till 2015

Alkohol – alkoholkonsumtion per capita ska inte överstiga 6 liter ren alkohol per år. Tobak – Andelen rökfria ska vara minst 80 procent av befolkningen över 18 år och nära 100 % bland dem under 18 år. Narkotika – missbruk och otillåten användning av psykoaktiva droger ska minskas med 25 procent och dödligheten därtill med 50 procent.

4.2 Nationella alkohol- och narkotikaplaner (Prop. 2005/06:30)

Den nationella alkoholplanens mål är att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Detta ska nås genom åtgärder mot skadligt dryckesbeteende och genom att sänka alkoholkonsumtionen. Huvudinriktningen ska vara att stimulera utvecklingen av målinriktade och samordnade förebyggande insatser på kommunal nivå och stimulera ökad samverkan mellan lokala aktörer.

Den nationella handlingsplanen mot narkotika slår fast att det övergripande målet för narkotikapolitiken är ett narkotikafritt samhälle. Insatserna ska riktas mot tillgången och efterfrågan på narkotika i syfte att minska nyrekryteringen till missbruk, förmå personer med missbruksproblem att upphöra med sitt missbruk samt att minska tillgången på narkotika.

4.2.1 Alkohollagen (1994:1738)

Lagen reglerar tillverkning, försäljning, tillståndsgivning, kontroll och tillsyn inom alkoholområdet.

4.2.2 Tobakslagen (1993:581)

Lag som bland annat anger vissa begränsningar av rökning i lokaler och åldersgräns för inköp av tobak.

4.2.3 Lag om detaljhandel med nikotinläkemedel (2007:1455)

Lag som anger skyldighet att anmäla bedrivande av handel med nikotinläkemedel samt åldersgräns på 18 år vid försäljning.

4.2.4 Narkotikastrafflagen (1968:64)

Anger de straffbestämmelser som gäller hantering av narkotika.

4.2.5 Socialtjänstlagen (2001:453)

Ramlag som reglerar de åtagande som kommunens socialnämnd har att svara upp mot inom socialtjänstens område.

4.2.6 Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)

Ramlag som utgör grunden för verksamheten i landets sjukvård.

4.2.7 Folkhälsopolitiskt program 2007-2011 i Härnösands Kommun

Ersätter Folkhälsopolitiska idéunderlaget för Härnösands kommun från år 1998. Programmet bygger på det nationella målet för folkhälsan och dess 11 målområden.

4.2.8 Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)

Mål för grundskolan är grundläggande kunskaper om förutsättningarna för en god hälsa samt förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsa.

5. Alkohol och drogforebyggande arbete

Ett forebyggande arbete måste vara långsiktigt för att det ska ge resultat. Forebyggande insatser har en lång tradition av projektverksamhet där beslut fattats från gång till gång och där resultaten inte alltid fått förväntade effekter. För att få genomslagskraft behöver de forebyggande insatserna bli en del av det ordinarie arbetet i kommunen. Forskningen⁵ talar för att det tar fem till tio år innan nya idéer leder till ny verksamhet, som ger resultat och som blivit etablerade och implementerade i reguljär verksamhet.

Det drogforebyggande arbetet ställer krav på väl utvecklad kommunal samsyn. Det ställer också krav på gott samarbete med andra myndigheter och organisationer som polisen, sjukvården, räddningstjänst, näringslivet och frivilliga organisationer.

Drogforebyggande arbete ska utgå från ett brett perspektiv på hälsa och metoderna ska ha vetenskapligt stöd. Avgörande för utformningen av forebyggande åtgärder är att man har kunskap om vilka de viktigaste risk- och skyddsfaktorerna är för alkohol- och narkotikaproblem samt hur dessa ska kunna motverkas respektive främjas.

⁵ Statens folkhälsoinstitut

6. Risk och skyddsfaktorer

Preventionsforskning⁶ visar att ju fler risk- och skyddsfaktorer på individ-, grupp- och samhällsnivå som kan påverkas desto större blir den förebyggande effekten. Det hälsofrämjande arbetet har främst inriktats på att stärka skyddsfaktorer, medan det förebyggande arbetet har inriktats på att undanröja riskfaktorer. I praktiken krävs båda arbetssätten. Enstaka riskfaktorer leder sällan till missbruk men däremot leder flera riskfaktorer, oavsett vilka, till påtaglig ökad risk. Det förebyggande arbetet bör därför riktas mot så många bakomliggande riskfaktorer som möjligt, samtidigt som skyddsfaktorerna ska stärkas och synliggöras.

6.1 Riskfaktorer

Samhället

- Tillgänglighet till droger
- Bostadsområde som präglas av kriminalitet

Skolan

- Låg kunskapsnivå och otrivsel
- Brist på struktur
- Låga förväntningar på eleven
- Skolk och misslyckande i skolan

Familjen

- Familjekonflikter
- Brister i anknytning, uppfostran och tillsyn
- Tillåtande attityder (föräldrar som bjuder)
- Missbruk inom familjen.

Individen/kamrater

- Kamrater som har problem
- Tidigt och långvarigt asocialt beteende
- Tidig debut och positiv attityd till droger

6.2 Skyddsfaktorer

Skolan

- Tydliga normer
- Att uppmärksammas för positiva handlingar
- Att känna tillhörighet och anknytning
- Ett gott socialt och emotionellt klimat
- Höga förväntningar från vuxna
- Framgång i skolan

Familjen

- Tydliga normer och förväntningar från föräldrar
- Goda och kärleksfulla relationer
- Att uppmärksammas för positiva handlingar
- God insyn i vad barnet gör utanför hemmet

Individen/kamrater

- Social och kognitiv kompetens
- Goda kamratrelationer

⁶ Kurt Sundell *Preventionsforskare*

⁷ Kurt Sundell m fl. (2007) *Normbrott och psykisk ohälsa bland flickor och pojkar i årskurs 7 och 8*

7. Aktuell situation i Härnösand kommun

7.1 Droger

7.1.1 Alkoholkonsumtion

Många av oss ser ett glas vin i glada vänners lag eller ett besök på krogen som ett välförtjänt avbrott från vardagen. Men alkoholens inblandning i vårt sociala liv kan få en rad negativa konsekvenser. Överkonsumtion av alkohol leder till omfattande sociala och medicinska problem och vållar enskilt lidande och höga kostnader för samhället.

Forskning visar att det effektivaste sättet att minska alkoholproblem – skador i befolkningen är att kombinera olika insatser; dels sådana som är riktade till hela befolkningen med syfte att minska den genomsnittliga alkoholkonsumtionen, dels andra insatser som riktas till personer med en riskfylld hög alkoholkonsumtion. Den totala konsumtionen i riket av 100 % alkohol per vuxen och år var år 2008 9,5 liter vilket är en ökning med två liter från år 1996.

Flertalet Härnösandsbor dricker måttligt eller inte alls, medan en mindre grupp står för en stor del av konsumtionen. Generellt brukar man räkna med att ca 10-15 % av befolkningen dricker hälften av all alkohol. Riskabla alkoholvanor är vanligare bland män än bland kvinnor vilket tabellen nedan visar och den mest utsatta gruppen är mellan 16-29 år. Tabellen är beräknad på andel i procent med riskabla alkoholvanor efter kommun, år och kön och är en urvalsundersökning (16-84 år) där värdet presenteras som 4-års medelvärden.⁸

	2005 - 2008	
	Kvinnor	Män
Härnösand	3	18
Timrå	5	14
Sundsvall	8	10
Kramfors	11	5
Sollefteå	11	9
Örnsköldsvik	6	6

Bilden nedan visar jämförelser mellan några av våra kommuner vad det gäller försäljningen på våra systembolag. Försäljningsvolymerna för spritdrycker, vin och starköl är omräknade till antal liter 100 % alkohol och mängden 100 % alkohol är därefter beräknad per kommuninnevånare 15 år och äldre.⁹

Systembolag	Försäljningsvolym						
	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Härnösand	5,7	5,7	5,4	5,2	5,3	5,4	4,8
Sundsvall	6,6	6,3	6,2	6,0	6,2	6,1	5,8
Kramfors	5,6	5,7	5,4	5,2	5,1	5,1	5,0
Sollefteå	6,9	6,9	6,7	6,4	6,2	5,6	5,0

⁸ [Hhttp://app.fhi.se/pxweb/Database/kbf/malx11balkohol/malx11balkohol.asp](http://app.fhi.se/pxweb/Database/kbf/malx11balkohol/malx11balkohol.asp)

Nationella folkhälsoenkäten är en urvalsundersökning, värden presenteras som 4-årsvärden i procent se rubrik Definitioner och förklaringar, sid.19

⁹ [Hhttp://app.fhi.se/pxweb/Database/kbf/malx11balkohol/malx11balkohol.asp](http://app.fhi.se/pxweb/Database/kbf/malx11balkohol/malx11balkohol.asp)

7.1.2 Tillgänglighet

Begränsning av alkoholens tillgänglighet är den mest kostnadseffektiva metoden som finns i dag. Alkoholforskningen visar klart att priset på alkohol, åldersgräns för inköp, antalet försäljningsställen, öppettider och alkoholfria miljöer påverkar såväl konsumtionsnivån som mängden alkoholrelaterade problem i befolkningen. I Härnösand som övriga delar i riket begränsar lagstiftningen tillgängligheten bland annat genom att endast lämpliga serveringsställen ska få tillstånd.

Antal serveringstillstånd till allmänheten (krogar) per 10 000 invånare (15 år eller äldre) i riket är 14. Samma siffra gäller i Härnösands kommun och kan jämföras med Örnsköldsvik med 15 tillstånd och Timrå med 9 tillstånd. Enligt drogundersökning gjord 2008 av Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning¹⁰ har langningen till barn och ungdomar ökat och i och med detta har tillgängligheten av alkohol tilltagit. Liknande förhållanden kan även märkas i Härnösand vilket bekräftas av polisen.

Kronobergsmodellen är en modell som till viss del används i Härnösand. Modellen går ut på att polisen ska ingripa mot ungdomar på stan som är berusade eller bär på alkohol genom att hålla ut alkoholen. I samband med detta ska de omyndiga ungdomarnas föräldrar ringas upp och uppmanas att hämta sina barn. En annan del i modellen är riktad mot langningen av alkohol till ungdomar. Genom kontakten med ungdomarna försöker polisen att få ett bättre underlag för utredningar om brott mot alkohollagen. Denna metod tillsammans med utbildning i ansvarsfull alkoholservice för serveringspersonal på krogarna samt provköp¹¹ av tobak och folköl är exempel på framgångsrika metoder i det lokala förebyggande arbetet.

7.1.3 Tobaksbruk

Rökning är fortfarande ett stort folkhälsoproblem och har en tydlig socioekonomisk profil. Kvinnorna är de som röker mest i jämförelse med män och varje år rekryteras cirka 16 000 nya rökare bland tonåringar vilket i sin tur kan leda till användande av andra droger.

Ett tydligt engagemang från föräldrar och vuxna mot tobaksbruk är en viktig faktor i det förebyggande arbetet mot att tonåringarna börjar röka eller snusa.¹²

I Lupp undersökningen som gjordes i Härnösand 2006 svarade 87 % av pojkarna och 86 % av flickorna att de aldrig rökt vilket får ses som positivt i jämförelser med övriga landet där 79 % av pojkarna och 80 % av flickorna svarade att de aldrig hade rökt.

Kommunen är en stor arbetsgivare i lokalsamhället och därmed en viktig förebild, därför har nästan var fjärde kommun i Sverige bestämt att arbetstiden ska vara rökfri.¹³ För att detta ska bli möjligt i Härnösand bör ett policybeslut fattas om rökfri arbetstid i kommunen kombinerat med erbjudande om rökavvänjning.

7.1.4 Narkotika

Enligt siffror från Folkhälsoinstitutet är det ca 8 % som prövat eller experimenterat tillfälligt med narkotika och endast 2 % får anses som regelbundet användare. Resterande 90 % är inte användare.

Cannabis är fortfarande den vanligaste drogen och i 2008 års undersökning av ungdomars drogvanor hade ca 6 % av pojkarna och 5 % av flickorna någon gång använt narkotika.¹⁴ Detta gällde pojkar och flickor årskurs 2 i gymnasiet i Härnösands kommun. Det som kan ses oroande är uppkomsten av ”nya droger” som med lätthet införskaffas via nätet. Det handlar då om droger som ännu inte blivit narkotikaklassade samt droger som är klassade som narkotika men beställts från länder med annan lagstiftning.

¹² Maria Nilsson (2009) *Promoting health in adolescents: preventing the use of tobacco*

¹³ Enkätundersökning till Sveriges kommuner från Arbetsgivarpolitiska avd Sveriges Kommuner och landsting

¹⁴ Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning CAN

Foto: Therése Haldin

Möjligheten att kommunicera elektroniskt med hjälp av Internet och mobiltelefoner försvårar också arbetet för de brottsbekämpande myndigheterna.

Att begränsa den fysiska tillgängligheten till narkotika är det främsta instrumentet för att minska narkotikabruket. Restriktiv lagstiftning reducerar kraftigt antalet personer som använder narkotika men för att en restriktiv lagstiftning ska vara effektiv krävs också effektiva kontrollåtgärder. För att nå ökad effektivitet krävs ökade insatser mot narkotikaproblematiken och där måste åtgärder på familje-, skol-, fritids- och arbetslivssituationen samt hos polisen narkotikarelaterad brottslighet prioriteras.

Om upptäckten av ett missbruk sker snabbt är förutsättningarna större att en framgångsrik insats mot missbruket kan påbörjas och för att nå goda resultat i det dagliga arbetet mot narkotikan krävs god samverkan mellan olika myndigheter (polis, kommun, tull, kustbevakning och kriminalvård med flera).

7.1.5 Dopning

Missbruk av dopningsmedel är kriminaliserat och utgör ett betydande problem nationellt. Flera tecken tyder på att dopningsrelaterad brottslighet ökar och i dag är cirka 60 procent av alla misstänkta i 20-29-årsåldern. De flesta är män och bara några enstaka procent är kvinnor.

I en undersökning av unga patienter som sökt hjälp för sitt användande av anabola androgena steroider och andra droger hade samtliga inlett sitt användande efter att de börjat träna på gym. Det blev i sin tur inkörsporren till andra missbruksproblem och allvarlig kriminalitet.¹⁵ Dopningskontroller görs regelbundet på alla gym som är tillhörande Svenska idrottsförbundet vilket är den enda instans som får utföra dopningskontroller. Träningslokalen Spegeln är en kommunal förening¹⁶ och kan därför inte infattas av kontrollerna. Höglättens gym tillhör Svenska idrottsförbundet och omfattas av kontroller. Samverkan och utbildning i dopningsfrågor sker emellertid mellan de bägge gymmen regelbundet.

7.2 Drogvaneundersökningar

Landstinget genomför vart annat år i årskurs 9 och årskurs 2 i gymnasiet en undersökning av drogvanor med stöd av statistiksammanställning från CAN. LUPP (Lokal uppföljning av ungdomspolitik) undersökning gjordes i Härnösands kommun år 2006¹⁷ och en ny undersökning kommer att göras under år 2009. LUPP är en enkätundersökning som syftar till att kartlägga ungdomars levnadsvillkor och därigenom få en större kunskap om unga i den egna kommunen. Regelbundna undersökningar ger indikationer om det förebyggande alkohol- och drogarbetet som bedrivs är på rätt spår och vilka ytterligare åtgärder som måste göras.

¹⁵ Kurt Skårberg (2009) *Anabolic-androgenic steroid users: Social background, drug use patterns and criminality*

¹⁶ Härnösands kommun

¹⁷ Samhällsförvaltningens ungdomssamordnare

Foto: Therése Haldin

7.3 Brottslighet

Med jämna mellanrum aktualiseras länken mellan våld och alkoholkonsumtion. En stor del av de våldsbrott som begås sker under alkoholens inverkan och många av dem hade kanske inte begåtts om förövaren varit nykter. Många av de misshandelsfall som rapporteras till polisen i Härnösand sker utanför och omkring krogarna i centrala Härnösand och de flesta är alkoholrelaterade samt sker framförallt under helger.

I takt med att antalet krogar ökar och öppettiderna förlängs blir arbetet för en trygg och säker restaurangmiljö allt viktigare. Krogen är trendsättare och besöks av många unga människor. Att arbeta våldsförebyggande ger stora vinster för hälsan och samhällsekonomin vilket rapporten från STAD:s¹⁸ restaurangprojekt visar. I projektet ingick metoden Ansvarsfull alkoholserving. Metoden består av flera olika delar varav de viktigaste är samverkan mellan tillsynsmyndigheterna och branschen, utbildning av restaurangpersonal och en ökad tillsynsverksamhet. Rapporten visar på en kostnadsbesparing på 1:39 (för varje satsad krona blir det på samhällsnivå en besparing på 39 kronor) och vikten av att utbildningen "Ansvarsfull alkoholserving" regelbundet genomförs i kommunen.¹⁹

En narkotikamissbrukare begår många kriminella handlingar och om riktade insatser görs mot missbruket så minskar de andra narkotikarelaterade brotten i samhället. Med anledning av detta har polisen i Härnösand sedan flera år tillbaka prioriterat att jobba mot narkotikamissbruk.

En orsak är att arbetet visat sig ge bra resultat och antalet lagförda för eget bruk av narkotika har ökat och likaså antalet beslag. Att polisen i Härnösand har lyckats bra genom tiderna beror framför allt på att två poliser har fått jobba aktivt med att lagföra personer som varit påverkade av droger och de har därigenom också kunnat nå annan narkotikarelaterad brottslighet (tillgreppsbrott, hot, bedrägerier, våldsbrott mm). Genom att öka antalet beslag så har man också lagfört personer i försäljnings ledet och genom detta arbetssätt så når man både de som har gjort tidig debut samt de som står för försäljningen av narkotika. Statistik visar att antalet anmälda narkotikabrott i Härnösand (eget bruk och innehav av narkotika) har ökat med 165 % från år 2005 till år 2008.²⁰

7.4 Riskbruk och riskgrupper

Ett riskbruk syns inte utåt (som ett missbruk). Det kan handla om lite för många "after work" eller

¹⁸ *Stockholm förebygger Alkohol- och Droget*

¹⁹ *Rapport från FHI Ansvarsfull alkoholserving i krogmiljö- kostnader, besparingar och hälsovinster*

²⁰ *Statistik från polisen i Härnösand*

Foto: Therése Haldin

obligatorisk helgsprit i ett vanligt hem. Livsstilen kan göra så att man hamnar i ett riskbruk, därför har hälso- och sjukvården en viktig roll i det förebyggande arbetet. Forskning visar att enkla frågor och rådgivning om alkoholvanor är de mest effektiva insatserna hälso- och sjukvården kan genomföra för att minska alkoholkonsumtionen.

Mödra- och barnhälsovården har en unik möjlighet att stödja föräldrar att välja en hälsofrämjande livsstil och utveckla trygga relationer²¹. I dag vet man att vuxnas alkoholvanor kan påverka barn från småbarnsåren upp genom hela uppväxten. En satsning har gjorts från Statens folkhälsoinstitut genom Riskbruksprojektet och syftet med projektet är att göra frågan om alkohol till en naturlig del i vardagliga vården.

Att ha ett arbete och därmed tillhöra ett sammanhang är en av flera viktiga ingredienser för att må bra. Enligt prognoser från arbetsförmedlingen²² så kommer arbetslösheten att öka under år 2009 i hela landet och även fortsätta under nästkommande år. Ungdomar 18-24 år är den största gruppen arbetslösa

och i januari 2009 visade siffrorna på 44 000 arbetslösa ungdomar, en ökning med 10 000 från år 2008. I Härnösand har siffrorna på inskrivna ungdomar²³ inte ökat i någon större grad men däremot så har siffran på de helt arbetslösa ökat med 100 ungdomar sedan 2008. Arbetslöshet och ett utanförskap kan i många fall leda till psykisk ohälsa och med ett ökat missbruk som följd.

7.5 Droger i trafiken

Varje år omkommer 125 människor i alkoholrelaterade trafikolyckor. Antalet anmälda rattfylleribrott har ökat kraftigt under 2000-talet i takt med att polisen utökat antalet kontroller. Under 2008 anmäldes omkring 31 000 rattfylleribrott.²⁴

I Härnösands kommun används metoden samverkan mot alkohol och droger i trafiken (SMADIT). SMADIT är en samverkansmetod mellan polis, socialtjänst och Landstingets insatser inom vården. Metoden går ut på att den gripne rattfylleristen inom 24 timmar ska få kontakt med ett resursteam som i sin tur hänvisar till eventuella insatser inom socialtjänsten.

²¹ Riksbruksprojektets metodskrift *Barn och alkohol - om föräldrars alkoholvanor*

²² *Arbetsförmedlingens statistik*

²³ *Arbetsförmedlingen statistik oktober 2009*

²⁴ *Brottsförebyggande rådet*

7.6 Viktiga arenor för förebyggande insatser

7.6.1 Skolan

Skolan är en av flera viktiga arenor för att nå barn och unga när det gäller förebyggande insatser. Skolans breda hälsouppdrag, skolhälsovårdens ansvar för förebyggande insatser för sunda levnadsvanor och rektors ansvar för att eleverna ska få kunskaper om riskerna med alkohol, narkotika och tobak, ska ge en bra grund för skolans insatser på området. I dag bedrivs mycket av alkohol, narkotika, tobak - och dopningundervisning²⁵ i Härnösand på traditionellt sätt exempelvis genom information om riskerna med missbruk. Dessa insatser höjer ungdomarnas faktakunskaper men forskning har visat på liten eller ingen effekt när det gäller att påverka elevernas faktiska beteenden.

I Härnösands kommun riktar sig polisen till föräldrar och lärare där tyngdpunkten på undervisningen läggs på att uppfatta de tidiga ”varningssignaler” som barn/ungdomar skickar ut vid ett missbruk. Syftet med denna undervisning är att ge vuxna en kunskap om droger som deras barn och elever troligtvis kommer att konfronteras med. I undervisningen ingår också att få kunskap om vilken hjälp som finns att tillgå om deras barn hamnar i ett missbruk.

Skolans lärande uppdrag och ett bra förebyggande arbete är faktorer som kompletterar varandra. För att barn och ungdomar ska växa upp till fungerande vuxna med förmåga att handskas med svårigheter på ett bra sätt är det viktigt att skolan kontinuerligt jobbar med elevens sociala kompetens och utveckling. De flesta översikter lyfter fram att träning i sociala färdigheter är mer effektivt än information och undervisning om alkohol och droger.²⁶

Skolan behöver idag stöd att utveckla ANTD undervisning som stöder sig på forskning om vad som är verkningsfullt samt en gemensam policy och en röd tråd som genomsyrar skolans alla stadier.

²⁵ Alkohol, narkotika, tobak - och drog undervisning (ANTD)

²⁶ Folkhälsoinstitutet (2005) Skolans mål och möjligheter

²⁷ Se definitioner och förklaringar

²⁸ Ibid

7.6.2 Föräldrastöd och attitydpåverkan

Undersökningar visar på att en allt för hög procent av föräldrar och vuxna har en liberal inställning till ungdomars drickande samt bjuder eller köper ut alkohol till sina underåriga barn och ungdomar.

De flesta föräldrar är restriktiva när barnen är små, men tenderar att bli mer tillåtande med stigande ålder. Föräldrarna är den enskilt viktigaste faktorn i ett barns utveckling och därför är påverkan från föräldrarna betydelsefull om barn och ungdomar kommer att börja använda droger eller inte. Föräldrar efterfrågar ett ökat stöd i uppfostran av sina barn vilket gör att föräldrastödsprogram måste vara en prioriterad verksamhet i Härnösands kommun. Skolan är den plats som bäst når ut till föräldrar och därför har Statens folkhälsoinstitut tagit fram Örebro preventionsprogram (ÖPP)²⁷ vilket är ett evidensbaserat program²⁸ och som riktar sig till föräldrar med barn från årskurs 6 upp till årskurs 9.

Programmet syftar till påverkan på föräldrars förhållningssätt till ungdomars drickande. ÖPP används vid ordinarie föräldramöten och tar därför lite tid i anspråk. Metoden uppskattas användas av 80 % av Sveriges kommuner. I Härnösands kommun används metoden på Kiörningsskolan.

En nygamal aktivitet ”vuxna på stan” har åter kommit igång under 2008 och är ett samarbete mellan lokala BRÅ, närpolisen, socialförvaltningen, samhällsförvaltningen och Café Trägårn. För att locka fler intressenter får de föreningar eller skolklasser som ställer upp med representanter ett bidrag på 1000 kronor för varje kvällspass. Deltagande föreningar måste ha verksamhet där barn och ungdomar ingår.

7.6.3 Familjecentralen

Familjecentralen i Härnösands kommun är en samverkan mellan kommunen och Härnösands- Medelpads hälso- och sjukvård. Verksamheterna som ingår är mödrahälsovården, barnhälso- vården, barnhälsovårds-psykologenheter, individ och familjeomsorgen och öppna förskolan. Syftet är att genom samverkan utveckla stödet för barn och familjer genom att tillvarata landstingets och kommunens gemensamma resurser. Resurserna inom familjecentralen finns i dag förlagda inom sjukhusets lokaler.

7.6.4 Lokala Brå

Lokala BRÅ²⁹ har en viktig roll i det förebyggande arbetet genom att samordna nätverk mellan berörda förvaltningar, bolag, föreningar samt myndigheter och organisationer. I detta nätverk skall det brottsförebyggande arbetet utföras. Ordförande och vice ordförande utses av kommunstyrelsen. År 2000 godkändes i kommunstyrelsen ett måldokument med följande innehåll: För att uppnå minskad brottslighet och öka tryggheten i Härnösand kommer det brottsförebyggande arbetet att inrikta sig på insatser inom:

- Skolan
- Bostadsområden
- Centrum
- Ökat stöd i föräldrarollen
- Kvinnofrid

7.6.5 Föreningslivet

En stor del av Härnösands befolkning är föreningsaktiva. Idrottsmiljön och övrig föreningsverksamhet i kommunen ska vara alkohol och drogfri i samband med all ungdomsverksamhet.

I andra idrottssammanhang och övrig föreningsverksamhet som rör vuxna såsom kurser, konferenser, möten, jubileer och representation etc. ska strävan vara att skapa en så alkohol- och drogfri miljö som möjligt. Det är viktigt att ledare för de olika föreningarna görs uppmärksamma på och stärks i sin viktiga roll som vuxna förebilder.

²⁹ Härnösands kommuns hemsida Hwww.harnosand.se

³⁰ Beslutad av kommunfullmäktige 1993. Reviderad av personalkontoret 2007 Kommunens hemsida Hwww.harnosand.se

Många föreningar har drogförebyggande policy mot tobak, alkohol, narkotika och dopning och det är viktigt att policyarbetet stimuleras med fortbildning riktad till föreningars ledare, föräldrar, barn och ungdom. För att kommunalt bidrag ska beviljas till föreningar med ungdomsverksamhet (7 -20 år) krävs att föreningarna har en alkohol och drogpolicy med tillhörande handlingsplaner.

7.6.6 Fritidsverksamhet

Utbudet av kultur och fritidsverksamhet spelar en viktig roll för att förebygga olika former av utsatthet av ungdomar och för att främja en positiv utveckling av ungas hälsa och kan därför också ses som ett led i det drogförebyggande arbetet. Socialt utvecklade fritidsaktiviteter kan minska riskbeteenden om också tillgängligheten motverkas samtidigt. Barn och ungdomar måste erbjudas drogfria aktiviteter och få tillgång till drogfria mötesplatser. Den kommunala fritidsgården "Kåken" är en viktig resurs i arbetet med att stärka ungdomars skyddsfaktorer i det drogförebyggande arbetet. Önskvärt är god personaltäthet och ändamålsenliga öppettider.

7.6.7 Arbetsplatsen

Kommunen är en stor arbetsplats och har en viktig roll i det förebyggande arbetet men också när det gäller behandling och rehabilitering. Tidiga signaler på hög konsumtion av alkohol eller missbruk kan uppfattas av arbetsledare, arbetskamrater eller personal inom företagshälsovården. Med stöd från arbetsplatsen kan ett vidare missbruk förhindras. Kommunen som arbetsgivare ska kontinuerligt och aktivt arbeta förebyggande med sin personal och föregå med gott exempel vad det gäller drogpolicy för arbetsplatsen. Kommunen har utarbetat en alkohol- och drogpolicy reviderad och beslutad av kommunfullmäktige 2007. Policyn uttrycker den syn som kommunen har i frågan och ska också innehålla handlingsplaner som är klara och tydliga. Vid nyanställning ska en genomgång av kommunens alkohol- och drogpolicy³⁰ göras av närmsta chef vilket bland annat står inskrivet i policyn. Ett kraftfullt arbetsplatsprogram ger goda resultat och är ett kostnadseffektivt sätt att minska sjukfrånvaro och personalomsättning.

8. Mål för alkohol och drogpolitiskt arbete i Härnösand

Kommunens alkohol- och drogpolitiska arbetet ska grunda sig på genomtänkta satsningar utifrån evidensbaserad kunskap. Arbetet ska präglas av tydliga mål, samordning av resurser och insatser, samarbete, långsiktighet och uthållighet samt uppföljning. Gjorda insatser ska följas upp och utvärderas.

8.1 Huvudmål

- Minskad totalkonsumtion och skadeverkningar av alkohol
- Tobaks-, alkohol- och narkotikafri uppväxt.
- Härnösand ska vara en narkotikafri kommun

8.2 Viktiga delmål

- Drogfria miljöer för barn och ungdom.
- Debutåldern ska senareläggas.
- Riskkonsumtionen ska minska.
- Ingen alkohol eller narkotika på arbetsplatsen.
- Ingen alkohol under graviditeten.
- Ingen drogpåverkad i trafiken.

De flesta insatser i drogförebyggande arbete är inriktade mot barn och ungdomar. I Härnösands kommuns alkohol- och drogpolitiska program kommer barn och ungdomar att vara en prioriterad grupp. För att skydda barn och ungdomar riktas många av metoderna till den vuxna befolkningen, exempelvis föräldrar, lärare, serveringspersonal och försäljare.

8.3 Strategier för att nå målen

- En hälsofrämjande skola, fritid och arbetsplats
- Föräldrastöd
- Tillsynsarbete över alkohol och tobak
- Information och utbildning
- Opinionsbildning
- Lämpliga stöd-, vård- och behandlingsinsatser

9. Definitioner och förklaringar

Droger

För att ett ämne ska klassas som drog krävs att den ska vara giftig, beroendeframkallande och berusande. Till droger räknas tobak, alkohol, narkotika, lättflyktiga lösningsmedel och gas (sniffning), dopningspreparat (anabola steroider) och vissa läkemedel.³¹

Alkoholbruk

Alkohol är en socialt etablerad dryck som det stora flertalet konsumerar med måtta.

Riskbruk

Om en alkoholkonsumtion under en vecka överstiger 14 standardglas för män och 9 standardglas för kvinnor är detta riskkonsumtion (1 standardglas är ett glas vin, 1 flaska starköl eller 4 cl starksprit). Till riskbruk hör också ett berusningsdrickande, det vill säga för stor mängd alkohol vid samma tillfälle (5 standardglas för män och 4 glas för kvinnor).

Missbruk

Minst ett av följande påståenden ska gälla under en och samma 12-månaders period.³²

- Att vid upprepade tillfällen ha använt en substans, så att man misslyckas med att klara av sina skyldigheter i hemmet, skolan eller arbetet.
- Att ha upprepat bruket i situationer där det medför risker för fysisk skada, t ex rattfylla.
- Att vid upprepade tillfällen haft problem med rättvisan.
- Att ha fortsatt med drogbruket trots att det gett upphov till återkommande sociala problem på grund av drogeffekterna.

Prevention

Definieras som åtgärder för att förebygga ohälsa.

Primär prevention

Insatser riktade till alla för att förhindra att problem uppstår.

Sekundär prevention

Definieras som insatser riktade till särskilda riskgrupper för att förhindra att beroende och skador uppstår eller vidareutvecklas.

Tertiär prevention

Begreppet används om insatser som är riktade mot de mest belastade grupperna, som redan utvecklat något problem till följd av missbruk. Behandling och många slag av skadereducerande åtgärder brukar räknas till tertiärprevention

Evidensbaserade program

Kravet för att ett program ska vara evidensbaserat är att effekt påvisas i flera studier och med god kvalitet.

Implementering

Att genomföra något som får den verkan och effekt som man önskar.

Samverkan mot alkohol och droger i trafiken (SMADIT)

Syftet med metoden är att minska återfall i rattfylleri. Grundtanken är att rattfyllerister så snabbt som möjligt, efter de har omhändertagits och förhörts av polisen, ska erbjudas hjälp från socialtjänsten i kommunen eller tas om hand av landstingets beroendevård.

Örebro preventionsprogram (ÖPP)

ÖPP går ut på att med föräldrars hjälp förebygga tidig alkoholdebut och berusningsdrickande bland ungdomar i årskurs 6 till årskurs 9, men effekterna av preventionen är märkbar även på andra problembeteenden som rökning, våldsamt beteende, skolk och snatterier. Konceptet är att under ca 15 min, en gång per termin under hela högstadietiden låta föräldrarna ta del av forskningsbaserade argument. Efter mötet uppmuntras föräldrarna att diskutera med varandra och göra överenskommelser. En sammanfattande information skickas hem till alla föräldrar i klassen.

³¹ Statens folkhälsoinstitut (2004) Alkohol ingen vanlig handelsvara

³² FASS Missbruk och beroende

Familjecentralen

Familjecentralen i Härnösands kommun är en samverkan mellan kommunen och Härnösand- Medelpads hälso- och sjukvård. Verksamheterna som ingår i familjecentralen är: mödrahälsovård, barnhälsovård, barnhälsovårdspsykologienhet, individ och familjeomsorgens barn- och familjeenhet, insatsgruppen och öppen förskoleverksamhet.

Riskbruksprojektet

Riksbruksprojektet är ett regeringsuppdrag med målet att frågor om alkoholvanor ska få en självklar plats i hälso- och sjukvården. Projektet riktar sig i första hand till personal som arbetar inom primärvården, företagshälsovården, sjukhus och universitet och högskolor. Från år 2009 ingår en offensiv för att utveckla tobaksavvänjning i uppdraget.

Kronobergsmodellen

Kronobergsmodellen är en arbetsmetod som går ut på att polisen beslagtar och förstör alkohol för minderåriga ungdomar på stan och samtidigt kontaktar föräldrar. Kontakten med föräldrarna är en förutsättning för att modellen ska fungera bra. Föräldrarna måste informeras om att deras ungdom befinner sig i en miljö där det förekommer alkohol och ungdomarna måste få veta att deras föräldrar blir informerade om händelsen.

Föräldrarna blir också uppmanade om att hämta hem sina ungdomar. Polisen kan i och för sig inte tvinga föräldrarna att göra det, men enligt modellen ska polisen skriftligen informera socialtjänsten i de fall föräldrarna inte vill hämta sina barn. Syftet med detta är att föräldrarna ska förstå allvaret i situationen och om inte barnet hämtas så får socialtjänsten ett underlag för att bedöma om den unge befinner sig i en risksituation som kan behövas utredas närmare.

En annan åtgärd är att identifiera och ingripa mot kända langare. Under 2008 har polisen genomfört försök där sju polisområden arbetade aktivt mot ungdomsfylleri enligt Kronobergs- modellen. Brottsförebyggande rådet har utvärderat försöket och resultaten är mycket lovande. Utvärderingen visar att när närpolisen systematiskt arbetar med att minska tillgången och efterfrågan på alkohol så minskar våldsbrotten ute på stan.³³

Nationella folkhälsoenkäten - Hälsa på lika villkor

Nationella folkhälsoenkäten, Hälsa på lika villkor är en landsomfattande undersökning om hälsa och livsvillkor i Sveriges befolkning och har genomförts årligen sedan 2004. Enkäten skickas ut till 20 000 slumpvis utvalda personer i åldrarna 16-84 år i hela landet. Resultaten som redovisas, både nationellt och regionalt, är beräknade på dem som ingick i det nationella urvalet.

Regionala resultat redovisas som ett genomsnitt för åren 2005-2008 för att resultaten ska bli tillräckligt säkra även i befolkningsmässigt små län.

³³ Brottsförebyggande rådet Rapport (2009)

10. Lokala handlingsplaner

Insatserna ska utformas enligt nationella och lokala mål inom det drogpreventiva området. Det förebyggande arbetet ska i största möjliga utsträckning bygga på evidensbaserade metoder och inriktas på att stärka det friska, identifiera riskgrupper samt utveckla och stärka den kommunala samsynen och samverkan med andra aktörer. Kommunens personal är en viktig resurs och en betydelsefull målgrupp när attityder och kunskaper om droger ska påverkas. Kompetensutveckling får därför ses som en viktig del i handlingsplanen.

Avgörande för all verksamhet är att resurser avsätts för verksamheten i budgeten. Eftersom det förebyggande arbetet fortfarande uppfattas som ett nytt verksamhetsområde har det ännu inte arbetats in i budgetprocessen på samma sätt som andra verksamhetsområden, exempelvis vård och behandling.

Ett alkohol- och drogförebyggande program ger riktlinjer för arbetet och strategier måste utvecklas på respektive arena för att det ska bli långsiktiga effekter. Varje arena är unik och måste utgå från sin egen situation och sina egna förutsättningar när de förebyggande insatserna ska utarbetas och genomföras.

10.1 Implementering

Implementering är en viktig fas för att programmet ska få genomslagskraft och bli verkningsfullt. Kommunstyrelsen har det förvaltningsövergripande ansvaret för implementering och uppföljning av programmet och respektive nämnd har ansvaret att initiera, förankra och sätta programmet i bruk.

10.2 Uppföljning och utvärdering

- För att veta om det förebyggande arbetet har haft önskad effekt och om målen uppnåtts är det viktigt med uppföljning och utvärdering. Eftersom de synbara effekterna av det drogförebyggande arbetet ofta tar tid, är det viktigt att mäta både kortsiktigt och långsiktigt.
- Alkohol – och drogpolitiska programmet är en del i det folkhälsoarbete som kommunen bedriver och är kopplat till kommunens och landstingets folkhälsoprogram.
- Varje nämnd ska årligen redovisa vilka åtgärder som vidtagits inom det egna området utifrån det alkohol – och drogpolitiska handlingsprogrammet. Det arbete som har bedrivits inom ramen för handlingsprogrammet inom respektive nämnd ska även redovisas i det välfärdsbokslut som kommunen sammanställer.
- På varje förvaltning ska det finnas en ansvarig tjänsteman med ansvar för folkhälsoarbete i vilket det drogpolitiska arbetet ingår. Ansvariga tjänstemän samt samordnande funktion ska träffas minst två gånger per år för att följa upp arbetet med handlingsplaner i det alkohol och drogpolitiska programmet.
- En grundligare utvärdering av programmet redovisas för kommunalfullmäktige vart tredje år och ligger som grund för revision av nytt program. Ansvaret för att en utvärdering utförs åligger kommunstyrelsen.

11. Referenser

11.1 Tryckta källor

- Andrèasson, S. (2007).
Policy för prevention, lokalt arbete mot alkohol och narkotika.
Folkhälsoinstitutet 2007, Metodskrift nr 1
- Folkhälsoinstitutet (2008).
Lägesrapport om livsstilsfrågor 2008.
Dnr NUU 208/15
- Folkhälsoinstitutet (2008).
Tänk efter i vilket sällskap du berusar dig i.
Metodskrift ISBN 978-91-7257-540-0
- Janert, U. (2000). *Folkhälsovetenskapligt lexikon.*
Bokförlaget Natur och kultur
- Månsdotter, A. Rydberg, M. m.fl. (2007).
Ansvarsfull alkoholservice i krogmiljö.
Folkhälsoinstitutet R 2007:9
- Nilsson, M. (2009).
Promoting health in adolescents: preventing the use of tobacco.
Umeå universitet ISBN 978-91-7264-780-0
- Nordgren, P. Sjöström, E. (2006).
Mobilisering, opinionsarbete och media.
Intellecta tryckindustri, Solna
- Ogden, T. (2005). *Skolans mål och möjligheter.*
ISBN 91-7257-363-5
- Regeringskansliet.
Fri från missbruk.
Art.nr S.2009.001
- Skårberg, K. (2009).
Anabolic-androgenic steroid users: Social background, drug use patterns and criminality.
Örebro universitet ISBN 91-7668-662-1
- Sundell, K. Klint, J. Colbiornsen, M. (2007).
Normbrott och psykisk ohälsa bland flickor och pojkar i årskurs 7.
FoU rapport 2007:4

11.2 Digitala källor

<http://www.arbetsformedlingen.se/Go.aspx?a=85676>
Läget på arbetsmarknaden juni 2009

http://www.stad.org/upload/Rapporter%20mm/stad_rapport_41.pdf
STAD projektets rapport om Ansvarsfull alkoholserving

http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=20&module_instance=2
Brottsutvecklingen i Sverige 2007

<http://www.fhi.se/ANTD-nytt-for-forebyggare/>
Statens Folkhälsoinstitut förebyggande arbete

<http://www.euro.who.int/document/E67946.pdf>
WHO

<http://www.bra.se/>
Brottsförebyggande rådet

<http://www.fhi.se/>
Statens Folkhälsoinstitut

<http://www.fass.se/LIF/lakarbok/artikel.jsp?articleID=4242>
FASS Missbruk och beroende

<http://app.fhi.se/pxweb/Database/kbf/malx11balkohol/malx11balkohol.asp>
Statens Folkhälsoinstitut Databas

HANDLINGSPLANER 2012

Minskad konsumtion av alkohol och droger.

Vilket område	Vad ska göras	Hur ska det göras	När ska det göras	Ansvar	Kostnad	Indikatorer resultat	Status
Alkoholdebuten ska skjutas upp och berusningsdrickandet ska minska	Utveckla Vuxna på stan	Genom marknadsförening, bidrag till föreningar som åtar sig uppgiften	Kvällar och nätter, särskilt vissa riskhelger	Kommun och polis		Hur många som anmäler sig	
	Genomföra Kronobergsmodellen	Genom utbildningar och samverkan socialförvaltning och polis	2012	Polisen		Statistik från polisen	
Ungdomar ska stärkas i sina attityder mot tobak, alkohol och narkotika	Stimulera föreningar att utveckla sitt drogförebyggande arbete	Stöd till föreningar att utveckla handlingsplaner för att arbeta mot alkohol, droger och dopning	Vid ansökan om kommunalt föreningsbidrag ²	Förvaltningschef vid samhällsförvaltning		Redovisning från sökande förenings verksamhetsberättelse (hur man arbetar drogförebyggande)	
	Implementering av den inrättade skolplanen över alkohol och droger	Varje skolområde presenterar planen för elever, föräldrar och personal samt ev. skolans egen tillhörande handlingsplan	Årligen	Rektor vid varje rektorsområde		Uppföljning årligen	
Utbildningsdagar	Information till ungdomar och föräldrar från polis och räddningstjänst, socialtjänst, handels m fl.	Utbildningsdagar under höstterminen	1 gång/år med alla elever i åk 6	Referensgrupp		Enkäter och antalet föräldrar som kommer till informationskväll	

¹ Allmänna bestämmelser vid sökande av bidrag för barn- och ungdomsverksamhet

² Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Minskad konsumtion av alkohol och droger.

Vilket område	Vad ska göras	Hur ska det göras	När ska det göras	Ansvar	Kostnad	Indikatorer resultat	Status
	Se över ANTD-arbetet på skolorna Se över gymnasiets arbete med sin drogplan	Genom träffar med skolchef och rektorer under året Träff med rektorer, socialförvaltning och polis	2012 Under våren 2012	Förvaltningschef vid skolförvaltning och samordnare Rektorer vid gymnasiet		Ev. statistik	
Drogfria miljöer	Bevara och utveckla den kommunala fritidsverksamheten "Kåken" för ungdomarna i kommunen	Genom att lyssna in ungdomars önskemål och vidareutveckla verksamheten med detta som utgångspunkt	Genom regelbundna möten mellan personal och besökande ungdomar	Förvaltningschef vid samhällsförvaltningen		Antal besökande ungdomar Nöjdhet	
Ingen alkohol ska förekomma under graviditeten	Informera om alkoholens skadeverkningar	Genom samtal och informationsbroschyrer	Vid besök på BMM ³⁴ och fortsättningsvis BVC	Familjecentralen		Antal som fått information	
Rökfri arbetstid	Den rökfria arbetstiden följs upp regelbundet på varje förvaltning	Genom medarbetarsamtal och information	Under 2012	Respektive förvaltningschef vid alla förvaltningar		Antal som erbjuds rökavvänjning Enkäter	

 Ej uppfyllt
  Delvis uppfyllt
  Helt uppfyllt

³⁴ Barnmorskemottagning

Riskgrupper

Vilket område	Vad ska göras	Hur ska det göras	När ska det göras	Ansvar	Kostnad	Indikatorer resultat	Status
Alkohol och droger i trafiken	Fortsatt samarbete genom SMADIT ⁶	Erbjuda stöd och behandling	Inom 24 tim från gripande	Polis och socialförvaltning		Utvärdering av SMADIT	
	Utbildning	Information och utbildning på gymnasieniva om trafik och droger	ÅK 2, temadagar	Skola, Polis, socialförvaltning och räddningstjänst		Drogvaneundersökningar Statistik Polisen	
Minskat antal riskkonsumenter av alkohol och droger	Fortsatt långsiktigt arbete	Fortsatt fältarbete med riskgrupper av ungdomar i samverkan med ungdomspoliser	Kontinuerligt	Förvaltningschef vid socialförvaltning		Minskat antal ungdomar som missbrukar	
	Förebyggande arbete	Utveckla hälsofrämjande arbetsplatser Enkät under 2012	Kontinuerligt	Kommunstyrelsen		Medarbetarenkäter	
	Tidig upptäckt av riskkonsumenter	Utveckla rutiner utifrån Riskbruksprojektet Utbildning i motiverande samtal	På vårdcentraler och sjukhus	Landstinget och socialförvaltning Kommunen		Minskad sjukfrånvaro	
Barn, ungdomar och i missbruksfamiljer	Fortsätta att uppmärksamma barn, ungdomar i missbruksfamiljer	Erbjuda stöd och behandling	Vid behov	Polis Förvaltningschefer vid social- och skolförvaltning, landstinget		Statistik från polisen, social förvaltning och landstinget	

Ej uppfyllt
uppfyllt

Delvis uppfyllt

Helt uppfyllt

Föräldrastöd och vuxenattityd.

Vilket område	Vad ska göras	Hur ska det göras	När ska det göras	Ansvar	Kostnad	Indikatorer resultat	Status
Föräldrastöd i skolan Generellt stöd	Fortsätta arbetet med föräldrastödsprogram på skolområden	Genom programmet Effekt (ÖPP)	Under 2012	Skolchef samt rektorer vid varje skolområde		Hur många presentationer som görs	
	Stötta nya Effekt instruktörer	Genom återkoppling	Två gånger per år	Samordnare samt förvaltningschef vid skolförvaltning		Hur många som deltar	
Föräldrastöd Riktat stöd	Påverka vuxnas attityder när det gäller alkohol och droger	Genom olika stödprogram som t ex trappan, föräldrastegen, bekymringssamtal	Vid behov	Förvaltningschef vid socialförvaltningen		Socialförvaltningens statistik	
Föräldrar med missbrukande barn	Erbjuda stöd	Samtalsgrupper	Vid behov	Förvaltningschef vid socialförvaltningen		Socialförvaltningens statistik	

Ej uppfyllt

Delvis uppfyllt

Helt uppfyllt

Tillgänglighet

Vilket område	Vad ska göras	Hur ska det göras	När ska det göras	Ansvar	Kostnad	Indikatorer resultat	Status
Servering till berusade personer eller ungdomar under 18 år får ej förekomma	Utbildning i ansvarsfull alkoholservice	Utbildning av krögare och krogpersonal	Vid behov men minst 1 gång/år	Alkoholhandläggare		Antal som genomgår utbildningen	
Yttre och inre tillsyn, samordnad tillsyn samt förebyggande tillsyn	Tillsynsarbete och kontinuerlig uppföljning	Extra kontrollåtgärder vid t ex stadsfesten dansbandsgala	Minst 1 tillfälle per år	Alkoholhandläggare och polis		Antal som följer regelverket	
Antalet våldsbrott i anslutning till krogar ska minska	God kännedom om förhållandena på krogarna	Samverkan mellan personal på restauranger, ordningsvakter och polis. Regelbundna krögarmöten.	Regelbundet	Polis och förvaltningschef vid socialförvaltning, länsstyrelsen		Statistik från polisen över anmälda brott	
Ingen under 18 år ska kunna handla folköl, tobak eller receptfria läkemedel i detaljhandeln	Tillsyn av alkohol- och tobaksförsäljning. Information (muntlig och skriftlig)	Kontroller på restauranger och näringsidkare. Årsplanering	Regelbundet	Förvaltningschef vid socialförvaltning och polis		Antal som följer regelverket	
	Detaljhandelsutbildning	Genom utbildningstillfälle	Under våren 2012	Alkoholhandläggare		Antal som genomgår utbildning	

Ej uppfyllt

Delvis uppfyllt

Helt uppfyllt

Arbete riktat mot narkotika

Vilket område	Vad ska göras	Hur ska det göras	När ska det göras	Ansvar	Kostnad	Indikatorer resultat	Status
Antalet drogmissbrukare ska minska	Utveckla strukturer för tidig upptäckt	Samverkan mellan polisens narkotikagrupp och socialförvaltning	Kontinuerligt	Polis och socialförvaltning		Polisens och socialförvaltningens statistik	
Öka antalet lagförda personer misstänkta för brott mot narkotikastrafflagen	Prioriterat arbetet hos polisen	Fortsatt samverkan med socialförvaltning	Kontinuerligt	Polis		Polisens brottsstatistik	
Kompetenshöjande insatser för ordningsvakter	Utbildning i kännetecken om narkotika och narkotikapåverkade kroggäster	Specifikt under ordningsvaktens ordinarie utbildning	Kontinuerligt	Polismyndigheten		Antal ordningsvakter som genomgår utbildning	

Ej uppfyllt

Delvis uppfyllt

Helt uppfyllt

Kommentarer:

Samverkan

Samsyn och samarbete	Samarbete kring tillsyn på krogar, varuhus och kiosker	Tillsyn ska alltid ske i samarbete mellan alkoholhandläggare och fältarbetare/socialarbetare	Regelbundet, minst 4 ggr/år enligt årsplanering	Alkoholhandläggare		Regelbunden dokumentation	
Information till nyanlända ³⁵	Öka nyanländas förståelse om ordningsvaktens arbetssätt	Lägga in information under sedvanliga informationsträffar	Kontinuerligt	Förvaltningschef vid arbetslivsförvaltning		Antal som får information	
Samverkan Socialtjänst och skola Föräldrastöd Barn som far illa	Utveckla samarbetsformer mellan skol- och socialförvaltning	Regelbundna träffar	Under 2012	Förvaltningschefer vid skol- och socialförvaltning		Antal föräldrastödsprogram i kommunen som används regelbundet	

Ej uppfyllt

Delvis uppfyllt

Helt uppfyllt

---

³⁵ Med nyanlända avses personer som kommit för att bosätta sig i Sverige, d.v.s. nyanlända barn, kvinnor och män med uppehållstillstånd

Opinionsbildning

Vilket område	Vad ska göras	Hur ska det göras	När ska det göras	Ansvar	Kostnad	Indikatorer resultat	Status
Allmän opinionsbildning	Riktade insatser i samband med större evenemang	Genom arbetsgrupper	I god tid före evenemang	IFO (resursteamet)		Återkoppling efter evenemang	
	Riktade insatser mot langning	Genom Tänk Om kampanj affischer, broschyrer föräldrabrev och/eller annonser	Före riskhelger t ex skolavslutning	Samordnare, IFO, polis och skolan		CAN undersökningar	

Ej uppfyllt

Delvis uppfyllt

Helt uppfyllt
